

Min hjärna och jag: En bok om neurovetenskap och medvetandet

Patricia S. Churchland. Översättning: Bitte Wallin

Fri Tanke, 2015. 303 s. ISBN 978-91-87513-28-2

Är jag och min hjärna samma sak? Nej, så tänker vi normalt inte. Själv föreställer jag mig t.ex. att jag är tyngre än min hjärna. Och medan det verkar klart att *jag har en hjärna*, så kan man inte gärna säga att *min hjärna har en hjärna*. (Sedan kan man förstås fråga sig vad rent språkliga bedömningar av detta slag kan visa.)

Min kropp är i alla fall tyngre än min hjärna. Och min kropp har en hjärna. Är jag identisk med min kropp? Någon skulle kanske säga att det finns ett tredje alternativ, nämligen att jag är identisk med min själ. I så fall är jag knappast tyngre än min hjärna.

Har jag över huvud taget en själ? Det beror på vad en själ är för något. Om min själ är detsamma som mitt medvetande, så har jag en själ. Jag är inte medvetlös.

Patricia Churchland säger att hennes hjärna och hennes jag är ”omöjliga att skilja åt” och att hon visserligen ibland uttrycker sig på ett sätt som om det vore en skillnad, men att hon på senare tid har börjat tänka på hjärnan ”på ett mer personligt sätt – som *jag*” (s. 9). Hon är alltså inte identisk med sin kropp, utan bara med en liten del av den.

Har hon någon själ? Hon tror förstås inte på någon själ av Platons typ, någonting icke-fysiskt som existerar före födelserna och efter döden (s. 44). Hon säger att det är möjligt, men ”inte ens tillnärmelsevis troligt”, att något sådant existerar (s. 55). Däremot tror hon att människor – samt andra däggdjur och fåglar – har medvetande och att det finns ”mycket som talar för att själen och hjärnan är en och samma sak” (s. 60, 205–6). Eftersom hon är identisk med sin hjärna, så är hon alltså också identisk med sin själ.

Det här med att ”själen och hjärnan är en och samma sak” kan ju låta rätt uppseendeväckande. Churchland uttrycker det också så att ”det mentala är neurobiologiskt” (s. 202). Det låter mindre uppseendeväckande, och om det i sin tur inte betyder mer än att ”hjärnan åstadkommer medvetande” (s. 259) eller att mentala fenomen ”förutsätter en neural realitet” (s. 267), så är det väl numera en rätt okontroversiell åsikt.

Men de som är skeptiska till att naturvetenskapliga studier av hjärnan ska kunna förklara medvetna fenomen syftar nog framför allt på subjektiva fenomen, dvs. hur något känns eller uppfattas ur ett *subjektivt* perspektiv. Såvitt jag kan se innehåller Churchlands bok inte någon antydning om hur detta klassiska problem ska lösas.

Boken innehåller för övrigt en stor mängd information om den mänskliga hjärnan och dess olika delar och funktioner. Långa rader av

neurovetenskapliga forskningsresultat redovisas, men Churchland betonar också att ”oerhört många frågor om hjärnan, också grundläggande sådana, återstår att besvara” (s. 16).

Dessutom diskuteras vissa mer filosofiska problem. Problemet om förhållandet mellan kropp och själ är ju ett gammalt filosofiskt problem, och där tycks alltså Churchlands tes vara den att själen och hjärnan är samma sak. Vidare kommer hon i ett kapitel in på moral. Där skriver hon bland annat: ”att något uppfattas som ett värde över huvud taget och fungerar som drivkraft över huvud taget beror ytterst på de urtida neurala mekanismer som verkat för överlevnad och välbefinnande” (s. 97); ”drivkraften till omsorg tycks avta med det sociala avståndet” (s. 98); och ”enligt antropologer tillåter 83 procent av alla samhällen månggifte med flera kvinnor” (s. 102).

Somliga har ju för sig att moralen baseras på eller härstammar från religion. Churchland noterar att detta inte gärna kan stämma eftersom religionen är mycket yngre än moralen i mänsklighetens historia; den organiserade religionsutövningen uppstod först ungefär samtidigt som jordbruket, dvs. för ungefär 10 000 år sedan, medan mänsklighetens historia omfattar cirka 250 000 år (s. 114–16).

Frågan om fri vilja dyker också upp. ”Hur stor självkontroll har vi egentligen, om så mycket kring vårt beteende dikteras av icke-medvetna skeenden i våra hjärnor? Om vi slits hit och dit av hormoner, enzymer och neurokemiska substanser i massor, är då självkontrollen inte enbart en illusion?” (s. 167).

Churchland oroas inte av denna fråga. Enligt henne har vi fri vilja. Visserligen inte i den meningen att vår vilja ”inte bestäms av någonting, åtminstone inte av något fysiskt i stil med hjärnaktivitet” (s. 180). Men däremot i det hon anser vara den ”gängse innebörden” av fri vilja, nämligen den vi har när ”vi handlar *avsiktligt, vet* vad vi gör och är vid våra sinnens fulla bruk, och beslutet inte tvingas fram (vi har inte en pistol riktad mot huvudet)” (s. 181). Denna betydelse av ”fri vilja” är inte ointressant, och den används enligt Churchland i juridiska sammanhang, men det som har oroat filosofer är väl snarare frågan om vi någonsin kunde ha handlat annorlunda än vi faktiskt handlar. Detta diskuterar inte Churchland, men hon uttrycker ändå en åsikt: ”Jag är ingen marionett; jag hade kunnat handla annorlunda” (s. 179). Man kan hålla med om att hon inte är en marionett, men att av detta dra den kontroversiella slutsatsen att hon kunde ha handlat annorlunda är lättvindigt i överkant. För att uttrycka det försiktigt.